

Kraaijestein, M., Schulten, P. (eds.), *Wankel evenwicht. Neutraal Nederland en de Eerste Wereldoorlog* (Amersfoort: Aspekt, 2007, 372 blz., ISBN 978 90 5911 540 8).

De bundel *Wankel evenwicht. Neutraal Nederland en de Eerste Wereldoorlog* werd gepresenteerd op een congres op 30 maart 2007 aan de Erasmus Universiteit. Bijna alle auteurs hebben hun bijdrage hier mondeling toegelicht. Aan het eind van de dag werden deze bijdragen vervolgens als bundel gepresenteerd. Het nadeel van deze werkwijze is dat de resultaten van het congres niet in de publicatie verwerkt konden worden. Ook het schrijven van een introductie of conclusie werd zo niet eenvoudiger. Misschien is de inleiding van de samenstellers Martin Kraaijestein en Paul Schulten juist daarom wat mager uitgevallen. Zij geven een opsomming van de gebundelde artikelen en enige woorden over de aanleiding voor het congres: de Eerste Wereldoorlog staat volop in de belangstelling en er is nog veel te doen. Er was daarom alle reden een vorig congres in 2000 een vervolg te geven.

Na deze gemeenplaats blijkt dat de organisatoren meer wilden dan het brede congres van 2000. De introductie vermeldt: 'Wij hebben nu weer bewust gekozen voor een grote diversiteit aan onderwerpen, maar nu met een sterker gezamenlijk accent'. Dat accent is 'het thema neutraliteit'. Blijkens de slotalinea denken de auteurs dat de bijdragen rond dat thema 'een aantal zaken over uiteenlopende onderwerpen verhelderen' en zo een aantal 'hiaten in de geschiedschrijving over de positie van Nederland en vooral Nederlanders tijdens de Grote Oorlog' opvullen.

Het is jammer dat de samenstellers ten eerste niet nader aangeven wat er precies verhelderd is over het thema neutraliteit. Ten tweede blijkt niet hoe dat de geschiedschrijving verder helpt. De samenstellers doen zelfs geen poging nader in te gaan op het thema neutraliteit. De over het algemeen interessante bijdragen wekken qua opzet ook niet de indruk dat dit thema een richtsnoer is geweest. Toch blijkt dat niet meteen een nadeel. Ook zonder rigide afstemming vooraf bieden verschillende bijdragen mogelijkheden om de resultaten met elkaar in verband te brengen. De bundel had aan waarde gewonnen als de samenstellers deze kans hadden gegrepen door een conclusie op te nemen of door dit punt in de introductie uit te werken. Dan was het gewenste 'gezamenlijk accent' duidelijker geweest.

In het bijzonder verschillende mooie cultuurhistorische bijdragen boden mogelijkheden voor bredere conclusies. Het artikel van Nicole Eversdijk over de Duitse 'cultuurpolitiek' legt bovendien het verband met politieke ontwikkelingen. Zij laat zien hoezeer de strijdende partijen zich bezighielden met de opvattingen in Nederland. Gedetailleerd worden de pogingen van Duitse diplomaten beschreven om Nederlanders (in de praktijk vooral de elite) voor hun gedachtegoed te winnen.

De samenstellers Kraaijestein en Schulten hanteren in hun bijdrage juist het Nederlandse perspectief. Zij beschrijven het anti-Nederlandse beeld in Frankrijk en Nederlandse reacties daarop. Op basis van archiefonderzoek in

Frankrijk geven zij onbekende informatie, zoals over het verblijf van de Duitse keizer Wilhelm II in Nederland vanaf november 1918. Helaas koppelen de auteurs dit niet duidelijk aan hun zelfgekozen hoofdthema. Ze eindigen met een encyclopedisch overzicht van een handjevol Nederlandse francofielen dat aan de strijd deelnam of ondersteuning bood.

Een inleiding of conclusie die de bijdragen met elkaar in verband had gebracht, had de bundel ook enigszins in een internationaal historiografisch kader kunnen plaatsen. Hoewel de stelling dat er hiaten in de geschiedschrijving zijn opgevuld anders doet vermoeden, gebeurt dat nauwelijks. Daarin staat deze bundel niet alleen. Telkens weer wordt geschreven dat de grote internationale gebeurtenissen niet aan Nederland voorbijgingen, maar de aansluiting bij de internationale geschiedschrijving over die oorlog blijft nog vaak beperkt. Dat geldt ook voor veel artikelen in deze bundel. Door de presentatie op het congres konden de samenstellers bovendien geen aandacht schenken aan de niet opgenomen interessante lezing van Gerhard Hirschfeld over dit thema.

In de openingsbijdrage van Piet Blaas over ‘Nederlandse historici en de Eerste Wereldoorlog’ wordt dit internationale perspectief gezien het onderwerp het meest gemist. Zoals velen citeert de auteur Maarten Brands, die benadrukt dat de neutraliteit in Nederland tot op de dag van vandaag heeft gezorgd voor een vertekend perspectief op de twintigste eeuw. Eerst kreeg de oorlog geen aandacht. De huidige geschiedschrijving zou net zo goed vertekenend werken, want nu zou het misverstand heersen dat Nederland de gevolgen van de oorlog op vergelijkbare wijze ondervond als omringende landen. Na deze verwijzing naar Brands, wil Blaas eerst aantonen dat Nederlanders in het interbellum wel over de ‘grote oorlog’ schreven. Een aantal historici passeert kort de revue zonder dat hun betekenis wordt uitgediept. Blaas vervolgt met een lange bespreking van Pieter Geyls oorlogsbelevissen. Die is lezenswaardig, maar het verband met het ‘tot slot’ waarin Blaas terugkomt op Brands stelling over het internationale perspectief is niet erg duidelijk.

De individuele bijdragen maken van *Wankel evenwicht* een bundel met interessante historische wetenswaardigheden, maar niet veel meer dan zo’n verzameling wetenswaardigheden. Historiografische discussies over de geschiedschrijving betreffende Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog worden niet uitgewerkt. Het gaat dan ook wat ver te stellen dat er ‘hiaten in de geschiedschrijving’ zijn weggewerkt. Desondanks zijn diverse artikelen het lezen waard.

J. den Hertog